

Список використаних джерел:

1. Gross G. *Kriminalpsychologia*. Garz, 1898.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
3. Комісарчук Р.В. Перспективи розвитку криміналістичного мислення. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2020. № 1.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 08.06.2001 № 2341-III, текст зі змін, станом на 13.04.2020. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI, текст зі змін, станом на 13.04.2020р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9–10, 11–12, 13. Ст. 88.
6. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні : Постанова Верховної Ради України від 28.04.1992 № 2296-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 30. Ст. 426.
7. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2016. № 1. Ст. 2.
8. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
9. Соколов А.Б. Криминалистическое мышление: понятие и содержание. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2013. № 4 (55). С. 68–72.
10. Яблоков Н.П. Некоторые проблемы криминалистики в свете сегодняшнего дня. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 7–8 листопада 2013 р.)*. Харків : Право, ХНДІСЕ, 2013. С. 101–103.

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.1.47>

ПАДАЛКА Л.О.

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ МОДЕЛЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

У дослідженні наголошено на проблемі протидії злочинності в Україні та на території Європейського Союзу. Установлено, що податкові злочини несуть загрозу державним інтересам.

Зазначено про важливість міжнародного співробітництва в боротьбі з організованими злочинними групами та пошуку нових прийомів, методів і моделей діяльності правоохоронних органів. Найбільш поширеною та сучасною моделлю є «поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою» (Intelligence-led Policing (ILP)). Intelligence-led Policing (ILP) заснована на застосуванні методики кримінального аналізу та кримінальної розвідки в діяльності правоохоронних органів.

Виділено й охарактеризовано п'ять видів моделей поліцейської діяльності: традиційна поліцейська діяльність (Traditional policing), соціально-орієнтована поліцейська діяльність (community policing or Community-oriented policing), проблемно-орієнтована поліцейська діяльність (problem-oriented policing), комп'ютерна статистична поліцейська діяльність (Computer statistics model (CompStat)) і поліцейська діяльність, керована аналітикою (intelligence-led policing (ILP)). Зазначені певні недоліки вказаних моделей поліцейської діяльності.

Лише Intelligence-led policing є єдиним ефективним методом боротьби з транснаціональною організованою злочинністю та злочинами у сфері оподаткування. Аналітичні продукти як результат кримінального аналізу й основа ILP мають величезне значення для боротьби з податковими злочинами. Правоохоронна діяльність, керована аналітикою, забезпечує поліцію стратегічним баченням про злочинність у їхній юрисдикції, що дає змогу краще розподіляти ресурси згідно з пріоритетами та забезпечити захист населення шляхом застосування ефективної поліцейської діяльності.

З'ясовано, що в Україні Intelligence-led Policing не використовується повною мірою так, як у країнах Європейського Союзу, вона є концепцією, що розвивається. І хоча певні підрозділи Національної поліції України працюють згідно з деякими принципами правоохоронної діяльності, керованої аналітикою, але натепер це явище не є частиною інституційної культури в поліції.

Ключові слова: *аналітична розвідка, аналітика, правоохоронні органи, поліцейська діяльність, податкові злочини.*

The article under the headline application of modern models of law enforcement activities in the investigation of crimes in the field of taxation speaks about Intelligence-led Policing (ILP). It deals with the global problem of crime and the need to find new methods and models of activities of law enforcement authorities to prevent crime. International cooperation in the fight against organized crime and the search for new techniques, methods and models of law enforcement are very important.

There are five types of modern models of policing: Traditional policing, community policing or Community-oriented policing, problem-oriented policing, Computer statistics model (CompStat) and Intelligence-led policing (ILP)). Intelligence-led Policing (ILP) is a new model of activities of law enforcement authorities to prevent crime is. Intelligence-led policing: the cutting edge of modern law enforcement. It is a policing model built around the assessment and management of risk.

Only intelligence-led policing is the effective method of combating transnational organized crime and tax crimes. Analytical products – as a result of criminal analysis and the basis of ILP – are of great importance in the fight against tax crimes. Intelligence-led policing gives police a strategic overview of crime in their jurisdiction so that they can better allocate resources to the most pressing crime priorities, and ensure that people are protected by an effective police force. Intelligence-led policing does not replace other methods of criminal investigation, it enhances them. Intelligence-led policing really allows us to see the bigger picture, by identifying trends and patterns, by linking crimes, objects, persons, attributes, locations, and through criminal analysis.

Intelligence-led policing is not fully practised in Ukraine in the way it is in EU countries, but it does exist to a certain extent. Some units within the National Police of Ukraine operate according to some intelligence-led policing principles, but it is not yet part of the institutional culture of the police.

Successful implementation and application of new methods of criminal analysis are very useful for practice.

Key words: *analytical intelligence, analytics, enforcement authorities, policing, tax crimes.*

Вступ. Організована злочинність сьогодні є проблемою не тільки України, а й усього Європейського співтовариства. Діяльність організованих груп виходить за межі територій окремих держав, набуває масового, динамічного і транснаціонального характеру. Зростають масштаби злочинної діяльності, удосконалюються способи вчинення та приховування злочинів, уміння й навички злочинців. Такі злочинні прояви, як азартні ігри, проституція, крадіжки, торгівля наркотиками, ухилення від сплати податків, розкрадання бюджетних коштів, здирство, рейдерство, контрабанда, фінансове шахрайство й убивства, стали бізнесом, що приносить його власникам величезні прибутки та дає їм можливість впливати на світові економічні процеси.

Протидія злочинності є постійним предметом обговорення й об'єктом боротьби у світовому співтоваристві. Тому особливої актуальності зараз набуває міжнародне співробітництво в цьому питанні та пошук нових прийомів, методів і моделей діяльності правоохоронних органів у боротьбі з організованими злочинними групами.

Найбільш поширеною й сучасною такою моделлю є «поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою» (Intelligence-led Policing (ILP)), заснована на застосуванні методики кримінального аналізу та кримінальної розвідки в діяльності правоохоронних органів.

Інформаційно-аналітична діяльність правоохоронних органів, кримінальний аналіз, кримінальна розвідка та їх значення для боротьби з організованою злочинністю були предметом дослідження таких учених, як С.В. Албул, О.М. Бандурка, О.Ю. Бусол, О.В. Власюк, В.С. Гуславський, О.Ф. Доложенков, В.В. Єрофєєв, Ю.А. Задорожний, О.М. Заєць, О.Є. Користін, А.В. Махнюк, В.І. Мельник, А.В. Мовчан, В.А. Некрасов, Д.І. Никифорчук, А.С. Овчинський, Д.О. Пефтієв, С.В. Пеньков, І.В. Проценко, Б.Г. Розовський, С.В. Сенік, В.Ю. Струков, Д.Ю. Узлов, В.Г. Хахановський, О.Ю. Шостко, А.Ю. Шумілов та інші.

Зарубіжними науковцями, які вивчали проблеми впровадження моделі поліцейської діяльності, керованої аналітикою (Intelligence-Led Policing/ILP), є Дж. Картер, С. Філіпс та М. Гайадин. Результати їхньої наукової діяльності відображено в праці «Упровадження слідчого поліцейського: застосування теорії вільного поєднання» [1].

Першим вітчизняним досягненням стало видання комплексного навчального посібника, довідника керівника поліції «Поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою ILP (Intelligence Led Policing)», підготовленого групою авторів: О.Є. Користиним, Д.О. Пефтієвим, С.В. Пеньковим і В.А. Некрасовим, за заг. ред. М.Г. Вербеньського [2]. Навчальний посібник є унікальним виданням, підготовленим за підтримки Консультативної місії Європейського Союзу в Україні науковцями Державного науково-дослідного інституту МВС України спільно з Управлінням кримінального аналізу Національної поліції України. У виданні концептуально визначено загальні засади та ключові елементи формування сучасної моделі поліцейської діяльності.

Постановка завдання. Незважаючи на значну кількість спроб дослідити питання інформаційно-аналітичної діяльності правоохоронних органів, кримінального аналізу, кримінальної розвідки, їх поняття, зміст, правову основу, етапи впровадження, вони залишаються вивченими неповною мірою й потребують подальшого ретельного дослідження.

Головною метою роботи є огляд сучасних моделей діяльності правоохоронних органів і їх застосування під час розслідування злочинів у сфері оподаткування.

Результати дослідження. Питання міждержавного співробітництва в боротьбі з кримінальною й незаконною організованою діяльністю та запобігання їй відображено в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованій Законом України від 16.09.2014 № 1678-VII. Незаконне переправлення через державний кордон нелегальних мігрантів, торгівля людьми й вогнепальною зброєю, незаконний обіг наркотиків, контрабанда товарів, економічні злочини, злочини у сфері оподаткування, корупція у приватному й державному секторах, підробка документів, кіберзлочинність визначені як проблемні питання у сфері боротьби зі злочинністю всього Європейського співтовариства. Як убачається з документа, саме шляхом об'єднання спільних зусиль (обмін найкращими практиками, методиками розслідування та криміналістичних досліджень, обмін інформацією, персоналом, спільне навчання) можна ефективно виявляти злочинність, запобігати й протидіяти злочинності [3].

Нині дослідники та правоохоронна література виділяють п'ять моделей діяльності правоохоронних органів: традиційна поліцейська діяльність (*Traditional policing*), соціально-орієнтована поліцейська діяльність (*community policing or Community-oriented policing*), проблемно-орієнтована поліцейська діяльність (*problem-oriented policing*), комп'ютерна статистична поліцейська діяльність (*Computer statistics model (CompStat)*) і поліцейська діяльність, керована аналітикою (*intelligence-led policing (ILP)*) [2, с. 17].

Традиційна поліцейська діяльність є найвідомішою з поліцейських моделей і залишається стандартним стилем правоохоронної діяльності. Це стосується реактивного та інцидентного стилю, за яким працівники поліції реагують на злочини й надають сервісні послуги або реагують відповідним чином. Відповіді на дзвінки, прийом скарг, патрулювання в громадських місцях створюють видимість присутності поліції та розкриття злочинів, що мали місце в минулому або лише вчиняються, є сутністю традиційної поліцейської діяльності [2, с. 18].

Недостатність традиційної поліцейської моделі та її основна критика в академічній літературі зводяться до таких найважливіших тез:

1) просте збільшення кількості офіцерів поліції не є дієвою стратегією боротьби зі злочинністю чи протиправною поведінкою. Кількісні зміни не дають якісних змін, «щоб поліцейська діяльність стала ефективною»;

2) поліція не може запобігати злочинності й узагалі виконувати свої функції без допомоги населення, а це означає, що населення – більше ніж «очі та вуха» поліції;

3) класичні тактики традиційної моделі поліції будуються переважно на реагуванні на те, що вже сталося, і не впливають на обставини, через які виникають злочини й порушення порядку;

4) поліцейська політика часто формулюється надто широко й універсально застосовується до зовсім різних проблем («на кшталт безрозмірного одягу») [4, с. 10].

Оскільки традиційна модель поліцейської діяльності розглядає питання безпеки й, зокрема, громадської безпеки як завдання поліції, *community policing* зосереджується на партнерстві між поліцією та громадськістю, активно вирішуючи проблеми безпеки.

Соціально-орієнтована поліцейська діяльність спрямована на зміцнення довіри й посилення комунікації між поліцією та громадськістю. *Community policing* програми включають створення громадських форумів із залученням представників різних громадських груп та інституцій, де обговорюються й розглядаються питання безпеки, включаючи правопорушення та окремі злочини в регіоні [2, с. 19].

Така діяльність призводить до статистично значимого, але на практиці незначного зниження офіційно зареєстрованого рівня злочинності. Тим не менше такий результат поєднується з кращим сприйняттям громадськістю легітимності дій поліції, вищою оцінкою стану дотримання публічного порядку. Є припущення, що короткострокові покращення сприйняття легітимності дій поліції можуть надалі призводити до стабільнішого підвищення ефективності боротьби зі злочинністю [4, с. 17].

У *проблемно-орієнтованій поліцейській діяльності* не конкретний злочин, справа, виклик або інцидент, а ідентифікація й аналіз «проблеми» є основною спрямованістю роботи поліції. У цій моделі особлива увага приділяється загалом проблемі злочинності та питанням безпеки. Поліція активно розбудовує превентивні стратегії зі спробою вирішення проблеми, а не простого реагування на її шкідливі наслідки [2, с. 19].

Модель *комп'ютерної статистичної поліцейської діяльності* (CompStat) – це система управління, у якій розробляється модель, за якою незначні злочини розглядаються як елемент зменшення більш тяжких. На підставі аналізу статистики вже вчинених злочинів окремі регіональні керівники правоохоронних органів є відповідальними за впровадження на місцевому рівні заходів, які вже завчасно розроблені. CompStat часто плутають із моделлю ILP. CompStat концентрується в основному на вуличних і серійних злочинах із забезпеченням короткострокової підзвітності в процесі вирішення нових кримінальних викликів; ILP включає довгостроковий стратегічний компонент, який може бути застосований і під час операцій із протидії транснаціональній організованій злочинності. CompStat фокусується на злочинності, а ILP – на ідентифікації загроз [2, с. 20].

Кожна із цих моделей має різні стратегічні цілі, сильні та слабкі сторони, може доповнювати інші, коли вони використовуються одночасно. Зазначені методології не наділені необхідними інструментами й характеристиками щодо протидії більш серйозній загрозі транснаціональній організованій злочинності. Лише ILP є єдиним методом, що однозначно позиціонується як ефективна боротьба з транснаціональною організованою злочинністю [5, с. 77].

Правоохоронна діяльність, керована розвідувальною аналітикою (ILP), – організаційна модель і філософія управління, згідно з якою кримінальна аналітика та розвідувальна робота є ключовими інструментами в досягненні мети шляхом імплементації об'єктивного й дієвого механізму прийняття рішень щодо протидії й запобігання злочинам із використанням стратегічного менеджменту та ефективних правоохоронних методик, спрямованих на нейтралізацію особливо небезпечних для суспільства злочинців [2, с. 36].

Щодо економічної злочинності, як удаю зазначають В.А. Некрасов і В.І. Мельник, в Україні існує два найбільші криміналізовані напрями економіки, у межах яких будуються кримінальні технології, схеми, способи вчинення протиправних дій. Перший – це стягування податків, другий – розподілення бюджетних коштів.

З позиції ризиків бути викритими правоохоронними органами другий спосіб найнебезпечніший, оскільки окреслює коло суб'єктів, причетних до розподілення бюджетних коштів і, відповідно, зловживань у цій сфері (тобто легко простежується корупційний зв'язок). Перший же, навпаки, має нижчу ймовірність викриття корупційної причетності до кримінального перерозподілу результатів злочинної діяльності (прихований корупційний зв'язок) і тим самим дає змогу уникнути кримінальної відповідальності.

Кожній із зазначених вище злочинних технологій притаманні спільні риси, а саме потреба балансувати між тінговою та легальною економікою, між рухом готівкового й безготівкового капіталу. Без таких ланцюгів кримінальні схеми існувати практично не здатні.

Контроль за місцями конвертації готівкового та безготівкового капіталу, так званими фіктивними фірмами («конвертаційними центрами»), дає фактично необмежені можливості корупційного контролю за тінговою економікою. У такому разі рух готівки, отриманої внаслідок протиправних операцій, тим більше її розподіл, простежити майже неможливо.

Аналітичні продукти як результат кримінального аналізу та основа ІЛР мають величезне значення для боротьби правоохоронців з організованою злочинністю у сфері оподаткування. Саме вони здатні забезпечити інтегроване управління ризиками з метою перешкодження виникненню кримінальних загроз. Саме вони відіграють величезну роль у встановленні зв'язків між особами й різними подіями з метою виявлення злочинних груп, а також у забезпеченні економічної безпеки [6].

Варто відмітити, що Стратегією розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, схваленою Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р, зафіксовано низку викликів, подолання яких є необхідним для забезпечення зміцнення публічної безпеки й порядку в державі шляхом виконання превентивних програм і підвищення спроможностей органів системи МВС у протидії злочинності. Одним із них є низький рівень використання аналітичних інструментів у протидії злочинності й прогнозуванні відповідних загроз [7].

Тому запровадження використання різних джерел інформації в діяльності правоохоронних органів, комплексне впровадження сучасних систем кримінального аналізу та моделі «поліцейської діяльності, керованої аналітикою» (Intelligence-Led Policing/ILP) є тим засобом, механізмом, методикою, моделлю, які є рішучим і необхідним кроком у боротьбі з податковими злочинами.

Висновки. Правоохоронна діяльність, керована аналітикою, забезпечує поліцію стратегічним баченням про злочинність у їх юрисдикції, що дає змогу краще розподіляти ресурси згідно з пріоритетами й забезпечити захист населення шляхом застосування ефективної поліцейської діяльності.

В Україні Intelligence-led Policing (ILP) не використовується повною мірою так, як у країнах Європейського Союзу, вона є концепцією, що розвивається. І хоча певні підрозділи Національної поліції України працюють згідно з деякими принципами правоохоронної діяльності, керованої аналітикою, але натепер це явище не є частиною інституційної культури в поліції.

З огляду на зазначене, необхідність упровадження та забезпечення правового підґрунтя для функціонування в Україні цього новітнього методу боротьби зі злочинністю та злочинністю у сфері оподаткування, зокрема впровадження його в повсякденну діяльність правоохоронних органів, є зараз украй важливою.

Список використаних джерел:

1. Carter J.G., Phillips S.W., Gayadeen S.M. Implementing Intelligence-Led Policing: An Application of Loose-Coupling Theory. *Journal of Criminal Justice*. 2014. № 42. Р. 433–442.
2. Користін О. Є., Пефтієв Д. О., Некрасов В. А. Довідник керівника поліції – поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою/ILP: навчальний посібник / за заг. ред. М.Г. Вербенського. Київ, 2019. 120 с.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована із заявою Законом України від 16.09.2014 № 1678-VII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
4. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепція, теорія та практика: серія посібників «Європейська мережа запобігання злочинності (EUCPN). Посібник № 2. Брюссель, 2012. 136 с.
5. Мельник В., Некрасов В. Як подолати ворога, багатшого за транснаціональні корпорації? 2018. URL: <http://n-v.com.ua/yak-podolaty-voroga-bagatshogo-za-korporatsyi/>.
6. Користін О.Є. Сучасні моделі правоохоронної діяльності. *Юридична наука: сучасний стан та перспективи розвитку*: збірники наукових праць, матеріали конференцій (семінарів, круглих столів). 2017. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/4117/1/-/%20%20%97%20%91%20%86%20%a0%20%9d%20%98%20%9a%20%20%a2%20%95%20%97%20%20%20%be%20%81%20%82._p075-076.pdf.

7. Стратегія розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80>.

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.1.48>

ЧЕМЕРИС І.М.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАТЕРІАЛІВ ДО ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ТА АРЕШТ БЕЗГОТІВКОВИХ КОШТІВ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАЛЬШИХ СЛІДЧИХ ДІЙ

У статті розглянуто процесуальні джерела доказів, що найбільше притаманні досудовому розслідуванню кримінальних проваджень про злочини, учинені з використанням безготівкових операцій, а саме: висновок експерта й речові докази. Досліджено комп'ютерно-технічні експертизи як такі, що найчастіше призначаються в провадженні цієї категорії. Розкрито зміст експертизи комп'ютерної техніки, експертизи програмних продуктів, інформаційно-комп'ютерної експертизи, вивчено відмінності між ними. Звернуто увагу на потенціал розвитку відносно нового виду експертного дослідження – телекомунікаційної експертизи, методики та методологія якої розроблені недостатньо.

Проаналізовано статус речей, обумовлений визнанням їх речовими доказами й накладенням арешту на них. Проводиться аналіз механізмів поводження з речовими доказами та арештованим майном і звертається увага на суперечності нормативно-правового регулювання щодо визначення долі речових доказів, на які накладено арешт. Акцентується увага на наявних практичних проблемах, що виникають під час реалізації ухвал суду про арешт майна, неможливості забезпечити повернення майна, набутого внаслідок учинення кримінального правопорушення, потерпілому на стадії досудового розслідування. В умовах обмежених строків досудового розслідування запропоновано механізм реалізації права потерпілого на відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. З урахуванням практики інших держав висловлено необхідність запровадження системи автоматичної реалізації ухвал суду про накладення арешту на майно. На підставі проведеного вивчення запропоновано розширити перелік суб'єктів, уповноважених на звернення з клопотанням про скасування арешту майна. Істотно вдосконалено порядок припинення арешту під час закриття кримінального провадження та скасування арешту майна в кримінальних провадженнях щодо злочинів, учинених із використанням безготівкових операцій. Зокрема, наводяться пропозиції щодо закріплення порядку визначення долі речей, що не містять слідів кримінального правопорушення, як у ході досудового розслідування, так і під час прийняття остаточного рішення в кримінальному провадженні.

Ключові слова: *комп'ютерно-технічна експертиза, телекомунікаційна експертиза, речові докази, арешт майна, безготівкові кошти, відшкодування шкоди.*

The article examines the procedural sources of evidence that are most relevant to the pre-trial investigation of criminal proceedings involving crimes involving the use of non-cash transactions, namely: expert's opinion and material evidence. Computer-aided examinations have been investigated as those most commonly assigned to this category. The content of computer hardware examination, software examination, information and